

УДК 159.92:005.32

Терещенко К. В.

ДЕТЕРМІНАНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ПЕРСОНАЛУ ОРГАНІЗАЦІЙ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНОЇ НАПРУЖЕНОСТІ

Терещенко К. В. Детермінанти забезпечення психологічного здоров'я персоналу організацій в умовах соціальної напруженості. У статті розглянуто детермінанти психологічного здоров'я персоналу організацій в умовах соціальної напруженості. Визначено зміст та структуру психологічного здоров'я особистості, охарактеризовано психологічне здоров'я персоналу організацій. Наведено модель детермінант психологічного здоров'я персоналу організацій в умовах соціальної напруженості. Зазначено, що детермінанти психологічного здоров'я персоналу організацій в умовах соціальної напруженості слід розглядати на трьох рівнях: макrorівні (рівні суспільства), мезорівні (рівні організації) та мікрорівні (рівні особистості в організації). Виділено чотири групи особистісних детермінант психологічного здоров'я персоналу організацій, а саме детермінанти, що пов'язані з потребо-мотиваційною, когнітивною, емоційно-регулятивною та комунікативною сферами особистості.

Ключові слова: психологічне здоров'я, психологічне здоров'я персоналу організацій, детермінанти психологічного здоров'я персоналу організацій, особистісні детермінанти, соціальна напруженість, персонал.

Терещенко К. В. Детерминанты обеспечения психологического здоровья персонала организаций в условиях социальной напряженности. В статье рассмотрены детерминанты психологического здоровья персонала организаций в условиях социальной напряженности. Определены содержание и структура психологического здоровья личности, охарактеризовано психологическое здоровье персонала организаций. Представлена модель детерминант психологического здоровья персонала организаций в условиях социальной напряженности. Отмечено, что детерминанты психологического здоровья персонала организаций следует рассматривать на трех уровнях в условиях социальной напряженности: макроуровне (уровне общества), мезоуровне (уровне организации) и микроуровне (уровне личности в организации). Выделены четыре группы личностных детерминант психологического здоровья персонала организаций, а именно детерминанты, связанные с потребностно-мотивационной, когнитивной, эмоционально-регулятивной и коммуникативной сферами личности.

Ключевые слова: психологическое здоровье, психологическое здоровье персонала организаций, детерминанты психологического здоровья персонала организаций, личностные детерминанты, социальная напряженность, персонал.

Постановка проблеми. У сучасних умовах соціально-політичної та соціально-економічної нестабільності дедалі більше уваги приділяється питанням забезпечення психологічного здоров'я та благополуччя персоналу організацій. Отже, актуальним є пошук детермінант психологічного здоров'я особистості в організації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В наукових дослідженнях психологічне здоров'я розглядають в термінах гармонії, балансу, рівноваги. Зокрема, І.В. Дубровіна, яка вперше ввела цей термін, розуміє психологічне здоров'я як динамічну сукупність психічних властивостей, що забезпечують гармонію між різними сторонами особистості людини, а також між людиною та суспільством, можливість повноцінного функціонування людини в процесі життєдіяльності [4].

Основні критерії психологічного здоров'я у рамках гуманістичного підходу включають, за А. Маслоу [14], К. Роджерсом [19], Г. Олпортом [16], В. Франклом [24], прагнення до самоактуалізації, цілісність особистості, сенсожиттєві орієнтації та саморозвиток.

У рамках іншого напрямку психологічних досліджень, психоаналізу інтенсивно досліджувався вплив соціокультурних та соціально-психологічних чинників на психологічне здоров'я особистості (К. Хорні [25], Г.С. Салліван [20] та ін.).

Серед сучасних досліджень змісту та структури психологічного здоров'я слід згадати праці І.І. Галецької [2], І.Я. Коцана [11], Г.В. Ложкіна [11], М.І. Мушкевич [11], Н.М. Колотій [10], Г.С. Нікіфорова [15], Т.О. Работи [18], О.В. Хухлаєвої [26], Н.Ю. Яреми [27] та ін. Детермінанти психологічного здоров'я особистості аналізували у своїх працях А.В. Білоножко [1], Н.В. Жигалкіна [5] та ін. Разом із тим, проблема пошуку детермінант психологічного здоров'я персоналу організацій залишається не достатньо вивченою.

Мета статті полягає в аналізі детермінант забезпечення психологічного здоров'я персоналу організацій в умовах соціальної напруженості.

Дослідження проведено в рамках виконання науково-дослідної теми лабораторії організаційної та соціальної психології Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України «Психолого-організаційні детермінанти забезпечення психологічного здоров'я персоналу освітніх організацій в

умовах соціальної напруженості» (2019–2021 рр.), науковий керівник – дійсний член НАПН України, доктор психологічних наук, професор Л.М. Карамушка.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Поняття *психологічного здоров'я* тривалий час розглядалося як похідна психічного здоров'я, тоді як сучасні знання трактують психологічне здоров'я не тільки як відсутність хвороб, але як позитивне ставлення до життя в цілому, а також психологічне, духовне та соціальне благополуччя.

Зокрема, І.І. Галецька [2] зазначає, що слід розрізняти структурно-процесуальне психічне здоров'я та психологічне здоров'я. *Структурно-процесуальне психічне здоров'я* стосується психічної діяльності, характеристик процесів і властивостей когнітивної та емоційно-вольової сфер. *Психологічне здоров'я*, на думку вченої, є втіленням соціального, емоційного та духовного благополуччя (як ресурсу та стану), оскільки є потенційною передумовою забезпечення життєвих потреб щодо активного способу життя, досягнення власних цілей, адекватної та оптимальної взаємодії з людьми, соціальним та іншим оточенням [2].

Інше визначення психологічного здоров'я у термінах благополуччя дає вітчизняна дослідниця Ю.І. Кашлюк [9], на думку якої, психологічне здоров'я – це стан душевного благополуччя (комфорту), адекватного ставлення людини до навколишнього світу, відсутність хворобливих психічних явищ (фобій, неврозів), що є необхідною умовою її повноцінного розвитку.

Останнім часом у західних дослідженнях широко використовується термін “*positive mental health*” (позитивне ментальне (психологічне) здоров'я), який поєднує аналіз цього феномену в рамках гедоністичного підходу як відчуття щастя й задоволеності та в рамках евдемонічного підходу – як повноти самореалізації [30].

Окрім того, низка вчених відмічає таку невід'ємну характеристику психологічного здоров'я, як духовність [2; 7; 27; 28]. Дійсно, згідно з поглядами представника антропологічного підходу О.В. Шувалова, поняття «психологічне здоров'я» є тотожним духовному здоров'ю [27].

Чимало вчених роблять наголос на адаптивності психологічно здорової особистості та гармонійних відносинах з навколишнім середовищем (О.В. Хухлаєва [26], Г.С. Нікіфоров [15] та ін.). Таким чином, психологічне здоров'я переважно розглядається в термінах адаптивності, гармонії, рівноваги та духовності, при чому серед критеріїв психологічно здорової людини на перший план виходить постійний саморозвиток, самоактуалізація та внутрішня цілісність особистості.

З вищесказаного випливає складність структури психологічного здоров'я та його основних детермінант. Наприклад, модель психологічного здоров'я, запропонована Ю.І. Кашлюк [9], включає такі його компоненти:

1. *Аксіологічний компонент* – усвідомлення людиною своєї цінності і унікальності, а також цінності і унікальності оточуючих. Особа повністю приймає саму себе і при цьому визнає цінність і унікальність оточуючих людей.

2. *Інструментальний компонент* – володіння рефлексією як засобом самопізнання, здатністю концентрувати свідомість на самому собі, своєму внутрішньому світі і своєму місці у взаєминах з іншими.

3. *Потребо-мотиваційний компонент* – наявність у людини потреби в саморозвитку, тобто в особистісному зростанні. Людина повністю бере на себе відповідальність за своє життя.

4. *Розвивальний компонент* – наявність динаміки в розумовому, особистісному, соціальному, фізичному розвитку себе та інших людей.

5. *Соціокультурний компонент* – можливість успішно діяти, розвиватися в оточуючих соціально-культурних умовах, розуміти і взаємодіяти з людьми [9].

Психологічне здоров'я персоналу організації є комплексним явищем, яке доцільно розглядати як на рівні персоналу організації в цілому, так і на рівні окремих працівників організації. У науковій літературі представлено дані щодо детермінант психологічного здоров'я представників різних професійних груп: лікарів (Н.В. Гончаренко [3]), освітян (Л.М. Карамушка та А.М. Шевченко [8], І.В. Дубровіна [4]), держслужбовців (С. М. Сєрьогін та ін. [21]).

Аналізуючи феномен здоров'я в організації, Л.М. Карамушка та Т.М. Дзюба [7] пропонують вирізняти три складові прояву цього явища:

1) *індивідуальне здоров'я окремого працівника* як здатність ефективно виконувати професійні функції в умовах динамічно мінливого організаційного середовища. Відповідальність за цей фактор несе сам працівник (особистість здатна приймати оптимальні рішення в ситуаціях професійного вибору);

2) *здоров'я персоналу конкретної організації* як стратегічного ресурсу, умови ефективного функціонування й розвитку організації в цілому. За таких умов організація орієнтована на збереження своєї пріоритетної ціннісної позиції як психологічно безпечного організаційного середовища (створення

в організації стилю, який забезпечує профілактику загроз професійному здоров'ю персоналу організації). Відповідальність за цю складову лежить на керівникові організації;

3) *здорова організація* як основа для профілактики організаційних патологій або організаційних дисфункцій.

На основі узагальнення наявних у літературі наукових результатів (А.В. Білоножко [1], І.І. Галецька [2], Н.В. Жигалкіна [5], М.М. Слюсаревський [22], Ф.П. Моргесон та С.Е. Хамфрі [31]), попередніх наукових розробок, виконаних в лабораторії організаційної та соціальної психології Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України (Л.М. Карамушка [6], Л.М. Карамушка та Т.М. Дзюба [7], Л.М. Карамушка та А.М. Шевченко [8], Л.М. Карамушка та ін. [17], О.В. Креденцер [12], В.І. Лагодзінська [13]), та авторських попередніх розробок (К.В. Терещенко [23]) у лабораторії організаційної та соціальної психології Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України побудовано *модель детермінант забезпечення психологічного здоров'я персоналу організацій в умовах соціальної напруженості*, в якій розглянуто детермінанти психологічного здоров'я персоналу організацій на трьох рівнях: макро-, мезо- та мікрорівні (рис. 1).

До детермінант *макрорівня* (рівня суспільства) слід віднести національні та соціокультурні чинники, що являють собою об'єктивні умови у державі, які стосуються проблем забезпечення психологічного здоров'я (загальна соціально-політична та соціально-економічна ситуація, стан системи охорони здоров'я, законодавчі акти), а також культурні норми, загальноприйняті цінності та ставлення до збереження психологічного здоров'я.

Рис. 1. Модель детермінант забезпечення психологічного здоров'я персоналу організацій в умовах соціальної напруженості

Слід зазначити, що в цьому контексті відбувається взаємний вплив: суспільні та національні чинники не тільки впливають на формування психологічного здоров'я населення, але й психологічно здорове суспільство, у свою чергу, є рушієм подальшого суспільного розвитку та здійснення демократичних реформ. Так, за визначенням І.І. Галецької [2], психологічне здоров'я є запорукою суб'єктності особи у питаннях, які стосуються національної безпеки, основою для розвитку всіх сфер суспільного життя, визначає потенціал спільноти та її здатність до активної причетності до конструктивного розвитку соціально-економічної системи. Специфіка сенсожиттєвих орієнтацій особи, на думку вченої, як один із головних компонентів психологічного здоров'я, визначає структуру та організацію ціннісних орієнтирів суспільства, водночас – детермінує загальне тло і настрої щодо векторів перспективного розвитку [2].

Варто вказати на те, що в деяких європейських країнах розроблено національні програми із забезпечення психологічного здоров'я населення, які включають дослідження багатьох аспектів психологічного здоров'я представників різних прошарків суспільства за допомогою спеціальних діагностичних методик [30].

Дослідження детермінант психологічного здоров'я населення в українських реаліях особливо актуально в умовах соціальної напруженості, спричиненої, зокрема, соціально-економічною кризою та військовим конфліктом на сході України. У науковій літературі *соціальну напруженість* розглядають як певний психічний стан суспільства (спільноти, групи), що зумовлюється об'єктивними чинниками (на кшталт падіння виробництва, зниження рівня споживання, припливу мігрантів, загострення міжетнічних суперечностей) і виявляється в індивідуальній та груповій поведінці [22]. Згідно з дослідженнями М.М. Слюсаревського [22] та попередніми розробками лабораторії організаційної та соціальної психології Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України [17], соціальна напруженість проявляється як на рівні суспільства, так і на рівні спільнот, соціальних груп (до яких відносимо організації), а також на рівні особистості.

На *мезорівні* (рівні організації) домінуючими є організаційно-функціональні та організаційно-психологічні детермінанти психологічного здоров'я персоналу організацій. До *організаційно-функціональних детермінант* відносять умови праці та тип функціонування організації, до *організаційно-психологічних детермінант* включають організаційну культуру, соціально-психологічний клімат, рівень організаційного розвитку, комунікацію в організації, стиль керівництва, а також наявність/відсутність таких явищ, як організаційна напруженість, організаційний стрес, професійне вигорання, булінг, мобінг тощо [6; 8; 17; 29]. Наприклад, у дослідженнях психологічного здоров'я менеджерів освітніх організацій Л.М. Карамушкою та А.М. Шевченко [8] серед чинників ризику для психологічного здоров'я названі висока емоційна затратність і стресовість діяльності, відсутність у школах умов для зняття психологічної втоми.

Західні вчені Ф.П. Моргесон та С.Е. Хамфрі [31], досліджуючи дизайн організацій, виокремлюють такі організаційні характеристики, що можуть, на наш погляд, виступати детермінантами забезпечення психологічного здоров'я персоналу організацій:

- *характеристики завдань* (автономія, різноманітність завдань, чіткість завдань та ін.);
- *характеристики знань* (складність роботи, обсяг інформації, різноманітність вмінь і навичок та ін.);
- *соціальні характеристики* (соціальна підтримка, взаємозалежність, зворотний зв'язок та ін.);
- *контекст роботи* (ергономіка, фізичні умови праці, використання обладнання та ін.) [31].

Аналізуючи сфери напруженості в освітніх організаціях, співробітниками лабораторії організаційної та соціальної психології Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України виявлено наступні організаційно-психологічні характеристики, що доповнюють наведену вище класифікацію: характеристики напруженості в професійній кваліфікації, атестації, кар'єрі; характеристики напруженості щодо введення змін в організації та здійснення реформ; характеристики напруженості у взаємодії по вертикалі та горизонталі; характеристики напруженості щодо соціально-економічних умов роботи; характеристики напруженості щодо можливості гармонійного поєднання персоналом роботи та інших сфер життя тощо [17].

На *мікрорівні* (рівні особистості в організації) слід виокремити індивідуальні особливості працівників, що є детермінантами психологічного здоров'я персоналу організацій в умовах соціальної напруженості.

Якщо звернутися до дослідження А.В. Білоножко [1], то в ньому функцію особистісних детермінант психологічного здоров'я виконують особистісні якості, що характеризують внутрішню інтегрованість особистості і прагнення до саморозвитку, які дослідниця поділяє на мотивуючі та стабілізуючі детермінанти. *Мотивуючими* детермінантами психологічного здоров'я особистості, на думку вченої, є такі якості, які характеризують ставлення особистості до себе і прагнення до саморозвитку та самовдосконалення: самоцінність, відкритість, самокерування, довіра до власної інтуїції, психоенергетичний потенціал. *Стабілізуючими* детермінантами психологічного здоров'я особистості є особистісні якості, що характеризують внутрішню інтегрованість особистості: самоповага, впевненість у собі, життєстійкість, відбите самоставлення, низька внутрішня конфліктність і самозвинувачення, кар'єрна стійкість, позиція «Дорослий» [1].

Вивчаючи окремі аспекти психологічного здоров'я особистості, зокрема соціальну адаптацію, І.І. Галецька акцентує увагу на тому, що психологічними чинниками, які визначають особливості соціальної адаптації, є психологічні властивості особистості, індивідуальні когнітивні стилі опрацювання інформації, копінг-стратегії та способи й тенденції емоційно-поведінкового реагування залежно від ступеня соціальної адаптації [2].

Таким чином, на основі вивчення літератури та теоретичного аналізу проблеми в лабораторії організаційної та соціальної психології Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України

виділено такі групи особистісних детермінант психологічного здоров'я персоналу організацій (див. рис. 1):

- детермінанти, що пов'язані з потребо-мотиваційною сферою особистості – мотивація та потреби у саморозвитку, самореалізації у професійній сфері, самоефективність;
- детермінанти, що стосуються когнітивної сфери особистості – когнітивні характеристики персоналу організацій (рівень творчого потенціалу персоналу, його толерантність до невизначеності та ін.);
- детермінанти, що пов'язані з емоційно-регулятивною сферою особистості – здатність працівників керувати своїми емоціями та адаптуватися до умов, що змінюються, використовувати активні та конструктивні копінг-стратегії та ін.;
- детермінанти, що стосуються комунікативної сфери особистості – здатність адекватно поводитися у ситуаціях професійного спілкування (емпатія, толерантність, здатність використовувати ефективні способи ділового спілкування та ін.).

Окрім того, до детермінант мікрорівня відносять організаційно-професійні та соціально-демографічні характеристики персоналу організацій.

У цілому, врахування вищезгаданої класифікації детермінант дасть змогу більш ефективно сприяти забезпеченню психологічного здоров'я персоналу та оптимально використовувати людський потенціал організації в умовах соціальної напруженості.

Висновки:

1. Психологічне здоров'я особистості у наукових джерелах переважно розглядається в термінах адаптивності, гармонії, рівноваги та духовності, при цьому серед критеріїв психологічно здорової людини на перший план виходить саморозвиток, самоактуалізація та внутрішня цілісність особистості.
2. Психологічне здоров'я персоналу організацій є комплексним явищем, яке доцільно розглядати як на рівні персоналу організації в цілому, так і на рівні окремих працівників організації.
3. Детермінанти забезпечення психологічного здоров'я персоналу організацій в умовах соціальної напруженості слід розглядати на трьох рівнях: макрорівні (рівні суспільства), мезорівні (рівні організації) та мікрорівні (рівні особистості в організації).
4. Детермінанти мезорівня включають організаційно-функціональні та організаційно-психологічні детермінанти психологічного здоров'я персоналу організацій.
5. До детермінант мікрорівня віднесено групи особистісних детермінант, що пов'язані відповідно з потребо-мотиваційною, когнітивною, емоційно-регулятивною, комунікативною сферами, а також організаційно-професійні та соціально-демографічні характеристики персоналу організацій.
6. Врахування наведеної класифікації детермінант дасть змогу більш ефективно сприяти забезпеченню психологічного здоров'я персоналу організацій в умовах соціальної напруженості та використовувати людський потенціал організації в умовах соціальної напруженості.

Перспективи подальшого дослідження. У перспективі планується проведення емпіричного дослідження детермінант психологічного здоров'я персоналу організацій.

Список використаних джерел

1. Белоножко А.В. Исследование структурных компонентов и личностных детерминант психологического здоровья. *Научный часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 12: Психологічні науки. Вип. 1(46). С. 23–30.
2. Галецька І.І. Психологічне здоров'я як проблема національної безпеки. *Научный вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2012. №2(1). С. 49–58.
3. Гончаренко Н.В. Психологічні чинники збереження психічного здоров'я майбутніх лікарів : автореферат дис. ... канд. психол. наук : 19.00.04. Київ, 2015. 28 с.
4. Дубровина И.В. Школьная психологическая служба: вопросы теории и практики. Москва : Педагогика, 1991. 232 с.
5. Жигалкіна (Лебедева) Н.В. Основні детермінанти психологічного здоров'я особистості. *Fundamental and applied researches in practice of leading scientific schools*. Vol. 17. No 5. 2016. P. 144–149.
6. Карамушка Л.М. Психологія управління : навч. посіб. Київ : Міленіум, 2003. 344 с.
7. Карамушка Л.М., Дзюба Т.М. Феномен «здоров'я» як актуальний напрям досліджень в організаційній психології. *Організаційна психологія. Економічна психологія*. 2019. № 1 (16). С. 22–33.
8. Карамушка Л.М., Шевченко А.М. Психологічні чинники та умови забезпечення психологічного здоров'я менеджерів освітніх організацій. *Актуальні проблеми психології : зб. наук. праць Ін-ту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*. 2017. Том I : *Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія*. Вип. 47. С. 22–29.
9. Кашлюк Ю.І. Психологічне здоров'я і психологічне благополуччя особистості як складові задоволеності життям. *Психологічний часопис*. 2017. Том 7. № 3. С. 47–58.
10. Колотій Н.М. Формування психологічного здоров'я особистості. *Вісник ХДПУ ім. Г.С. Сковороди. Психологія*. 2001. Вип. 6. С. 143–148.
11. Коцан І. Я., Ложкін Г. В., Мушкевич М. І. Психологія здоров'я людини / за ред. І. Я. Коцана. Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2011. 430 с.

12. Креденцер О.В. Психологія розвитку підприємницької активності персоналу освітніх організацій : монографія. Київ : Логос, 2019. 320 с.
13. Лагодзинська В.І. Креативність, як важлива детермінанта забезпечення психологічного здоров'я особистості: теоретичний аналіз проблеми. *Актуальні проблеми психології : зб. наук. праць Ін-ту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*. 2019. Том I : *Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія*. Вип. 54. С. 29–35.
14. Маслоу А. Г. Мотивация и личность. Санкт-Петербург : Питер, 2008. 352 с.
15. Никифоров Г. С. Психология здоровья : [учеб. для вузов]. Санкт-Петербург : Питер, 2006. 607 с.
16. Олпорт Г. Становление личности : Избранные труды / [пер. с англ. Л. В. Трубицкой и Д. А. Леонтьева] ; под общ. ред. Д. А. Леонтьева. Москва : Смысл, 2002. 462 с.
17. Психологічні технології підготовки освітнього персоналу до розвитку організаційної культури в умовах соціальної напруженості : монографія / Л.М. Карамушка, О.В. Креденцер, К.В. Терещенко [та ін.] ; за ред. Л.М. Карамушки. Київ : Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2018. 240 с.
18. Работа Т.О. Здоров'я як системне поняття: критерії психологічного здоров'я. *Психологічний часопис*. 2017. Т. 7. № 3. С. 159–165.
19. Роджерс К.Р. Взгляд на психотерапию. Становление человека. Москва : Прогресс, 1994.
20. Салливан Г.С. Интерперсональная теория в психиатрии. Санкт-Петербург : Восточно-Европ. Ин-т Психоанализа, 1999.
21. Сergygin S.M., Sokolovskiy S.I., Shipko A.F. Психічне здоров'я як фактор ефективної професійної діяльності державного службовця: зарубіжний досвід. URL : <http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2009-02/09ssmszd.pdf>
22. Слюсаревський М. Соціальна напруженість: теоретична модель необхідних і достатніх показників. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*. 2002. № 5(8). С. 24–34.
23. Терещенко К.В. Соціально-психологічні детермінанти толерантності персоналу організацій у контексті розвитку організаційної культури *Актуальні проблеми психології : зб. наук. праць Ін-ту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*. 2017. Том I : *Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія*. Вип. 40. С. 20–24.
24. Франкл В.Е. Человек в поисках смысла. Москва : Прогресс, 1990. 367 с.
25. Хорни К. Невротическая личность нашего времени : [пер. с англ.]. Москва : Акад. проект, 2008. 207 с.
26. Хухлаева О.В. Коррекция нарушений психологического здоровья дошкольников и младших школьников. Москва : Академия, 2003. 184 с.
27. Шувалов А.В. Антропологические аспекты психологии здоровья. *Национальный психологический журнал*. 2015. № 4(20). С. 23–36.
28. Ярема Н.Ю. Психологічне здоров'я особистості. *Юридична психологія*. № 2, 2015. С. 106–115.
29. Dextras-Gauthier, J., Marchand, A., Haines, V. Organizational culture, work organization conditions, and mental health: A proposed integration. *International Journal of Stress Management*. 2012. No 19(2). P. 81–104. doi: 10.1037/a0028164
30. Lukat, Ju., Margraf, Ju., Lutz, R., Van der Veld, W.M., Becker, E.S. Psychometric properties of the Positive Mental Health Scale (PMH-scale). *BMC Psychology*. 2016. No 4(1). URL : https://www.researchgate.net/publication/293807917_Psychometric_properties_of_the_Positive_Mental_Health_Scale_PMH-scale
31. Morgeson, F.P., Humphrey, S.E. The Work Design Questionnaire (WDQ): Developing and validating a comprehensive measure for assessing job design and the nature of work. *Journal of Applied Psychology*. 2006. No 91. P. 1321–1339.

Spysok vykorystanykh dzherel

1. Belonozhko A.V. Issledovanie strukturnykh komponentov i lichnostnykh determinant psihologicheskogo zdorov'ja. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova*. Seriya 12: *Psyhkholohichni nauky*. Vyp. 1(46). S. 23–30.
2. Haletska I.I. Psykholohichne zdorovia yak problema natsionalnoi bezpeky. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*. 2012. №2(1). S. 49–58.
3. Honcharenko N.V. Psykholohichni chynnyky zberezhenia psyhichnoho zdorovia maibutnykh likariv : avtoreferat dys. ... kand. psyhkol. nauk : 19.00.04. Kyiv, 2015. 28 s.
4. Dubrovina I.V. Shkol'naja psyhologicheskaja sluzhba: voprosy teorii i praktiki. Moskva : Pedagogika, 1991. 232 s.
5. Zhyhalkina (Lebedieva) N.V. Osnovni determinanty psyhkholohichnoho zdorovia osobystosti. *Fundamental and applied researches in practice of leading scientific schools*. Vol. 17. No 5. 2016. P. 144–149.
6. Karamushka L.M. Psykholohiia upravlinnia : navch. posib. Kyiv : Milenium, 2003. 344 s.
7. Karamushka L.M., Dziuba T.M. Fenomen «zdorovia» yak aktualnyi napriam doslidzhen v orhanizatsiinii psyhkholohii. *Orhanizatsiina psyhkholohiia. Ekonomichna psyhkholohiia*. 2019. № 1 (16). S. 22–33.
8. Karamushka L.M., Shevchenko A.M. Psykholohichni chynnyky ta umovy zabezpechennia psyhkholohichnoho zdorovia menedzheriv osvithnikh orhanizatsii. *Aktualni problemy psyhkholohii* : zb. nauk. prats In-tu psyhkholohii imeni H.S. Kostiuksa NAPN Ukrainy. 2017. Tom I : *Orhanizatsiina psyhkholohiia. Ekonomichna psyhkholohiia. Sotsialna psyhkholohiia*. Vyp. 47. S. 22–29.
9. Kashliuk Yu.I. Psykholohichne zdorovia i psyhkholohichne blahopoluchchia osobystosti yak skladovi zadovolenosti zhyttiam. *Psyhkholohichni chasopys*. 2017. Tom 7. № 3. S. 47–58.
10. Kolotii N.M. Formuvannia psyhkholohichnoho zdorovia osobystosti. *Visnyk KhDPU im. H.S. Skovorody. Psykholohiia*. 2001. Vyp. 6. S. 143–148.
11. Kotsan I. Ya., Lozhkin H. V., Mushkevych M. I. Psykholohiia zdorovia liudyny / za red. I. Ya. Kotsana. Lutsk : RVV «Vezha» Volyn. nats. un-tu im. Lesi Ukrainky, 2011. 430 s.

12. Kredentser O.V. *Psykholohiia rozvytku pidpriemnytskoi aktyvnosti personalu osvityvnykh orhanizatsii* : monohrafiia. Kyiv : Lohos, 2019. 320 s.
13. Lahodzynska V.I. Kreatyvnist, yak vazhlyva determinanta zabezpechennia psykholohichnoho zdorovia osobystosti: teoretychni analiz problemy. *Aktualni problemy psykholohii* : zb. nauk. prats In-tu psykholohii imeni H.S. Kostiuka NAPN Ukrainy. 2019. Tom I : *Orhanizatsiina psykholohiia. Ekonomichna psykholohiia. Sotsialna psykholohiia*. Vyp. 54. C. 29–35.
14. Maslou A. G. *Motivaciya i lichnost'*. Sankt-Peterburg : Piter, 2008. 352 s.
15. Nikiforov G. S. *Psihologija zdorov'ja* : [ucheb. dlja vuzov]. Sankt-Peterburg : Piter, 2006. 607 s.
16. Olport G. *Stanovlenie lichnosti* : Izbrannye trudy / [per. s angl. L. V. Trubicynoj i D. A. Leont'eva] ; pod obshh. red. D. A. Leont'eva. Moskva : Smysl, 2002. 462 s.
17. *Psykholohichni tekhnolohii pidhotovky osvithnoho personalu do rozvytku orhanizatsiinoi kultury v umovakh sotsialnoi napruzhenosti* : monohrafiia / L.M. Karamushka, O.V. Kredentser, K.V. Tereshchenko [ta in.] ; za red. L.M. Karamushky. Kyiv : Instytut psykholohii imeni H.S. Kostiuka NAPN Ukrainy, 2018. 240 s.
18. Rabota T.O. *Zdorovia yak systemne poniattia: kryterii psykholohichnoho zdorovia*. *Psykholohichni chasopys*. 2017. T. 7. № 3. S. 159–165.
19. Rodzhers K.R. *Vzglyad na psihoterapiju. Stanovlenie cheloveka*. Moskva : Progress, 1994.
20. Sallivan G.S. *Interpersonal'naja teorija v psihiatrii*. Sankt-Peterburg : Vostochno-Evrop. In-t Psihoanaliza, 1999.
21. Serohin S.M., Sokolovskyi S.I., Shypko A.F. *Psykhichne zdorovia yak faktor efektyvnoi profesiinoi diialnosti derzhavnogo sluzhbovtisia: zarubizhnyi dosvid*. URL : <http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2009-02/09ssmszd.pdf>
22. Sliusarevskyi M. *Sotsialna napruzhenist: teoretychna model neobkhidnykh i dostatnykh pokaznykiv*. *Naukovi studii iz sotsialnoi ta politychnoi psykholohii*. 2002. № 5(8). S. 24–34.
23. Tereshchenko K.V. *Sotsialno-psykholohichni determinanty tolerantnosti personalu orhanizatsii u konteksti rozvytku orhanizatsiinoi kultury* *Aktualni problemy psykholohii* : zb. nauk. prats In-tu psykholohii imeni H.S. Kostiuka NAPN Ukrainy. 2017. Tom I : *Orhanizatsiina psykholohiia. Ekonomichna psykholohiia. Sotsialna psykholohiia*. Vyp. 40. S. 20–24.
24. Frankl V.E. *Chelovek v poiskah smysla*. Moskva : Progress, 1990. 367 s.
25. Horni K. *Nevroticheskaja lichnost' nashego vremeni* : [per. s angl.]. Moskva : Akad. proekt, 2008. 207 s.
26. Huhlaeva O.V. *Korrekcija narushenij psihologicheskogo zdorov'ja doskol'nikov i mladshih shkol'nikov*. Moskva : Akademija, 2003. 184 s.
27. Shuvalov A.V. *Antropologicheskie aspekty psihologii zdorov'ja*. *Nacional'nyj psihologicheskij zhurnal*. 2015. № 4(20). S. 23–36.
28. Iarema N.Iu. *Psykholohichne zdorovia osobystosti*. *Yurydychna psykholohiia*. № 2, 2015. S. 106–115.
29. Dextras-Gauthier, J., Marchand, A., Haines, V. *Organizational culture, work organization conditions, and mental health: A proposed integration*. *International Journal of Stress Management*. 2012. No 19(2). P. 81–104. doi: 10.1037/a0028164
30. Lukat, Ju., Margraf, Ju., Lutz, R., Van der Veld, W.M., Becker, E.S. *Psychometric properties of the Positive Mental Health Scale (PMH-scale)*. *BMC Psychology*. 2016. No 4(1). URL : https://www.researchgate.net/publication/293807917_Psychometric_properties_of_the_Positive_Mental_Health_Scale_PMH-scale
31. Morgeson, F.P., Humphrey, S.E. *The Work Design Questionnaire (WDQ): Developing and validating a comprehensive measure for assessing job design and the nature of work*. *Journal of Applied Psychology*. 2006. No 91. P. 1321–1339.

Tereshchenko, K. V. Staff social tension-relevant psychological health determinants. The article deals with the determinants of psychological health of staff in conditions of social tension as well as the content and structure of staff psychological health.

The author discusses a staff social tension-relevant psychological health determinants model and considers the psychological health determinants in conditions of social tension from three perspectives: macro-level (the level of the society), meso-level (the level of the organization) and micro-level (the level of the individual). There are four groups of personal determinants of psychological health: those related to the personal needs and motivation, as well as those related to the cognitive, emotional and communicative aspects of personality.

Meso-level determinants include purely organizational determinants of staff psychological health, micro-level determinants include personal determinants related to the personal needs and motivation system, cognitive, emotional and communicative spheres, as well as staff professional and demographic characteristics.

The determinants classification proposed by the author can be helpful in maintaining and improving staff psychological health in conditions of social tension and in unlocking human potential of the organization in conditions of social tension.

Key words: psychological health, staff psychological health, staff psychological health determinants, personal determinants, social tension, staff.

Відомості про автора

Терещенко Кіра Володимирівна, кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник лабораторії організаційної та соціальної психології Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, м. Київ, Україна.

Tereshchenko, Kira Volodymyrivna, PhD, senior researcher, Laboratory of organizational and social psychology, G.S. Kostiuk Institute of psychology of the NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1149-2704>

E-mail: kteresh75@gmail.com